Internationale fødevareproblemer

Af *Søren Kjeldsen-Kragh*

Når man diskuterer internationale fødevareproblemer er det vigtigt at skelne imellem to forskellige problemstillinger. Det første spørgsmål er, om man globalt vil være i stand til at producere tilstrækkelig mange fødevarer på længere sigt. Det er spørgsmålet, om de internationale fødevareforsyninger er tilstrækkelige. Spørgsmålet er her, hvordan realpriserne på fødevarer vil udvikle sig. Det andet spørgsmål er, om vi i fremtiden vil være i stand til at realisere en situation, hvor alle borgere i alle lande er i stand til at opnå den nødvendige mængde fødevarer til sikring af en acceptabel menneskelig tilværelse. Dette er spørgsmålet, om man vil være i stand til at realisere fødevaresikkerhed for alle borgere. Fødevaresikkerhed drejer sig om, at den enkelte borger er i en sådan situation, at han er i stand til at erhverve sig den nødvendige mængde fødevarer. Det meste af denne artikel vil drejer sig om fødevareforsyningerne globalt. Afslutningsvist vil spørgsmålet om fødevaresikkerhed blive berørt.

1. Teorier om jordbrugets bytteforhold.

Spørgsmålet om fødevareforsyningerne i fremtiden er tilstrækkelige har interesseret økonomer langt tilbage i tiden. T. Malthus er den, som mest markant har behandlet denne problemstilling i sit arbejde fra 1798. Malthus mente, at fødevareproblemet var et fysisk

Tabel 1 Gennemsnitligt antal kilokalorier pr. indbygger pr. dag for hele verden

Tidsperiode	Kilokalorier	Årlig vækst i pct.
1961-63	2.287	
		0,8
1969-71	2.433	
		0,6
1979-81	2.579	
		0,5
1988-90	2.697	
		0,2
2010 (FAO-skøn)	2.860	

Kilde: FAO, Production Yearbook 1992, Rome 1993 og FAO, The Sixth World Food Survey, Rome 1996. FAO-skønnet for 2010 stammer fra FAO, Agriculture: towards 2010, Rome 1993.

problem i den forstand, at fødevareproduktionen ikke kunne følge befolkningsvæksten. Befolkningen vil stige eksponentielt, hvorimod fødevareproduktionen vil stige lineært. Derfor vil fødevareproduktionens størrelse bestemme befolkningens størrelse. De store masser vil leve på et eksistensminimum. Indtil i dag har Malthus ikke haft ret. Det ses af tabel 1, at antallet af kalorier til disposition gennemsnitligt er steget de sidste 30 år med godt og vel 15 pct.

Man kan iklæde Malthus= tese en moderne fortolkning. Antages det, at fødevareefterspørgslen stiger proportionalt med befolkningsvæksten, kan man tegne figur 1. Som følge af den kraftige befolkningsvækst stiger efterspørgslen fra D_1 til D_2 til D_3. Udbudskurven S rykker langt mindre til højre nemlig fra S_1 til S_2 til S_3. Resultatet heraf er, at realpriserne på fødevarer stiger fra P_1 til P_2 til P_3.

Figur 1: Mathus i moderne iklædning.

At realpriserne på fødevarer til stige, var også den konklusion, som David Ricardo kom frem til i sit hovedværk fra 1817. Denne opfattelse holdt sig helt frem til krisen i 1930'erne. England var den dominerende industrimagt i 1800-tallet og en betydelig industrination i begyndelsen af 1900-tallet. England var storimportør af råvarer herunder fødevarer. De engelske økonomer var derfor meget interesseret i, hvordan bytteforholdet mellem råvarer og industrivarer ville udvikle sig. Ricardos konklusion gående ud på, at realpriserne på fødevarer ville stige, var den helt dominerende opfattelse. Så sent som i 1919 gav J. M. Keynes udtryk for den samme opfattelse i sin bog om The

Economic Consequences of Peace.

Fra 1920'erne og specielt som følge af erfaringerne fra krisen i 1930'erne ændrede opfattelsen sig efterhånden. Dette kom til fuld udtryk i 1950'erne, hvor W. W. Cochrane i 1958 udgav bogen Farm Prices, Myth and Reality. I et af kapitlerne analyserer Cochrane realprisudviklingen for fødevarer i en lukket økonomi, nemlig i den amerikanske økonomi. Cochrane nåede frem til, at realpriserne på fødevarer ville falde, fordi udbudskurven for fødevarer vil rykke kraftigere til højre end efterspørgslen, som vist i figur 2.

Figur 2: Cochranes teori for USA

Cochranes teori var helt i pagt med den herskende opfattelse i 1950'erne. Singer (1950) og Prebisch (1950) interesserede sig mere generelt for bytteforholdet mellem råvarer og industrivarer, som de mente ville være bestemmende for bytteforholdet imellem i-lande og u-lande, idet u-landene er de råvareproducerende lande. Singer-Prebisch teoremet gik ud på, at der ville være en langtidstendens i retning af, at råvarernes bytteforhold over for industrivarer ville falde. Dette teorem, som havde stor gennemslagskraft, var en af årsagerne til, at den udviklingsstrategi, der var baseret på importsubstitution, blev den helt dominerende i u-landene. Man ville fremme industrialiseringen gennem beskyttelse af hjemmemarkedet.

Blandt jordbrugsøkonomer fik Cochranes bog også stor gennemslagskraft, idet Cochranes såkaldte trædemølleteori nærmest har fået karakter af at være en indiskutabel sandhed. Når man vurderer Cohranes trædemølleteori, er det meget vigtigt - som altid når man vurderer en teori - at

være opmærksom på teoriens forudsætninger. Cochrane ser på forholdene i en lukket økonomi nemlig den amerikanske økonomi. Cochrane behandler også fødevarer, ud fra antagelsen om, at der er tale om standardvarer. Cochranes trædemølleteori gælder derfor ikke nødvendigvis, når man ser på den globale situation. Den behøver heller ikke at gælde for det enkelte land, når der findes international handel. Som et resultat af Cochranes trædemølleteori kan man meget let komme til at opprioritere udbudssiden og nedprioritere efterspørgselssiden, når det enkelte land skal vælge udviklingsstrategi for jordbrugssektoren. I dag er fødevarer i vid udstrækning differentierede produkter, hvor de forskellige kvalitetskomponenter spiller en central rolle.

2. Realprisudviklingen for fødevarer.

De foregående år har vi set på de forskellige opfattelser, der har gjort sig gældende. Derfor kan det være på sin plads at konfrontere disse opfattelser med virkeligheden. Med andre ord, hvordan har realpriserne på fødevarer rent faktisk udviklet sig?

Figur 3: Realprisen på hvede og majs 1866-1981

Figur 3 viser, at udviklingen frem til 1. Verdenskrig er anderledes end udviklingen siden hen. Der er betydelige prisudsving af mere kortvarig karakter. Realprisen på hvede var vel nærmest konstant frem til 1. Verdenskrig, hvorimod realprisen på majs var stigende. Under 1. og 2. Verdenskrig kommer der betydelige stigninger i realpriserne. I 1920'erne og under krisen i 1930'erne falder realpriserne. Efter 2. Verdenskrig kan man også konstatere et fald i realpriserne.

I efterkrigstiden kommer der en midlertidig kraftig prisstigning i 1972-73. Allerede den gang rejste de første spæde røster sig med hensyn til, om faldet i realpriserne for fødevarer ville være den fremtidige langtidstrend. Dette var startskuddet til en diskussion, som senest har fået aktualitet med prisstigningerne på kornmarkederne i 1995-96. Resultatet er blevet, at opfattelserne med hensyn til realprisudviklingen i dag er betydelig mere differentieret end tidligere.

3. Verden er skæv og mangfoldig.

I efterkrigstiden har vi traditionelt delt verden op i tre grupper nemlig i-lande, u-lande og ø-lande. I-landene består af tre landegrupper, nemlig EU og andre vesteuropæiske lande, Nordamerika samt Japan. Det er alle lande med et meget højt BNP pr. indbyger. Ø-landene har været de tidligere socialistiske lande Sovjetunionen, de østeuropæiske lande og Kina. De øvrige lande har man givet betegnelsen u-lande.

I vores del af verden har der været en tendens til at se de økonomiske problemer i relation til i-landene. Dette mønster er under hastigt opbrud. Efter omvæltningen i de tidligere socialistiske økonomier er de central- og østeuropæiske lande samt Rusland og de øvrige tidligere sovjetrepublikker trådt ind på den verdensøkonomiske scene.

Det samme gælder for u-landene. Selv tidligere var det problematisk at slå alle u-lande sammen i en gruppe, fordi forholdene i de forskellige u-lande var meget forskellige. Det gælder i endnu større udstrækning i dag, hvor man har en række ny-industrialiserede lande, som Sydkorea, Taiwan, Hong Kong, Singapore samt Brasilien og Mexico, som enten må betragtes som i-lande eller som lande, der er på vej til at blive det. Hertil kommer, at selv om Kina og de øvrige sydøstasiatiske lande stadig må betragtes som u-lande, har dette område i de sidste 10 - 15 år haft en ganske betydelig vækst. Andre områder derimod har haft en betydelig lavere vækst eller i visse tilfælde en negativ vækst. Det gælder henholdsvis Latinamerika og Sub-Saharan Afrika.

Disse generelle udviklingstendenser spiller naturligvis også en helt central rolle, når vi diskuterer den internationale fødevaresituation. Den gennemsnitlige levestandard i de forskellige lande påvirker fødevareefterspørgslen. Men derudover betyder befolkningens størrelse samt væksten i denne en afgørende rolle for fødevarebehovet. I tabel 2 er der foretaget en opdeling i lavindkomstlande, mellemindkomstlande og højindkomstlande.

Tabel 2: Befolkning og BNP pr. indbygger. Niveau og vækst.

	Befolkning	BNP pr. indbygger

	Niveau Mio. 1995	Vækst pr. år 1990-95	Niveau $ 1995	Vækst pr. år 1985-95
Lavindkomstlande i alt	3.180	1,7	430	3,8
Lavindkomstlande excl. Kina og Indien	1.050	2.4	290	)1,4
Kina	1.200	1,1	620	8,3
Indien	930	1,8	340	3,2
Pakistan	130	2,9	460	1,2
Bangladesh	120	1,6	240	2,1
Vietnam	74	2,1	240	-
Nigeria	111	2,9	260	1,2
Etiopien	56	1,9	100	)0,3
Mellemindkomstlande	1.591	1,4	2.390	)0,7
Lav mellemindkomst	1.153	1,4	1.670	)1,3
Høj mellemindkomst	438	1,7	4.260	0,2
Indonesien	193	1,6	980	6,0
Filippinerne	69	2,2	1.050	1,5
Thailand	58	0,9	2.740	8,4
Egypten	58	2,0	790	1,1
Algeriet	28	2,2	1.600	)2,4
Tyrkiet	61	1,7	2.780	2,2
Rusland	148	0,0	2.240	)5,1
Ukraine	52	)0,1	1.630	)9,2
Polen	39	0,3	2.790	1,2
Colombia	37	1,8	1.910	2,6
Brasilien	159	1,5	3.640	)0,8
Mexico	92	1,9	3.320	0,1
Højindkomstlande	902	0,7	24.930	1,9
Sydkorea	45	0,9	9.700	7,7
Spanien	39	0,2	13.580	2,6
Storbritannien	58	0,3	18.700	1,4
Tyskland	82	0,6	27.510	-
Danmark	5	0,3	29.890	1,5
USA	263	1,0	26.980	1,3
I alt	5.673	1,5	4.880	0,8

Lande:	BNP pr. indbygger:
Lavindkomstlande	Mindre end 765 $
Lavmellemindkomstlande	765 $ - 3.100 $
Højmellemindkomstlande	3.100 $ - 9.385 $
Højindkomstlande	Større end 9.385 $

_____

Kilde: The World Bank, World Development Report 1997.

Tabellen viser befolkningens størrelse og BNP pr. indbygger, samt væksten i disse to størrelser.

Forholdene for de mest folkerige lande er vist i tabellen. Efterspørgselsforholdene er meget forskelli-

ge i de forskellige lande, hvilket vi vender tilbage til.

Også på produktionssiden er der store forskelle imellem de forskellige regioners og de forskellige landes muligheder for at producere. Der er forskelle imellem den mængde dyrkbar jord, der er til stede. Der er forskelle med hensyn til jordens bonitet og med hensyn til klimatiske forhold. Derfor kan det synes rimeligt at lade teorien om de komparative fordele slå igennem i form af frihandel. Det har man ikke gjort, idet jordbrugspolitikken har grebet ind. I i-landene har man i større eller mindre udstrækning subsidieret jordbrugssektoren, hvorimod man i u-landene i større eller mindre grad har beskattet jordbrugssektoren. Derved har man bidraget til overskudsproblemer i i-landene og hæmmet jordbrugssektoren i at udvikle sig i mange u-lande.

Nordamerika og EU har derfor en større nettoeksport, og Japan en mindre fødevareimport end man ellers ville have. I u-landene har man både nettoeksportører og nettoimportører. De mindst udviklede lande (Least Developed Countries) har haft et stigende behov for import af fødevarer.

Handelsmønstret har udviklet sig i retning af, at i-landene i stigende grad er fødevareeksporterende til u-landene, hvis nettoimport til gengæld er øget. Det er klart, at dette handelsmønster er påvirket af landenes jordbrugspolitik. Alligevel er det rimeligt at spørge, om det kan tænkes, at handelsmønstret i fremtiden fortsat vil udvikle sig om hidtil, selv efter en liberalisering af handelen med fødevarer.

Tabel 3. **Areal og befolkning i i- og u-lande.**

	Dyrket areal pr. indb. i ha		Befolkning mia.	
År	1990	2025	1990	2025
I-lande	0,535	0,495	1,2	1,3
U-lande	0,170	0,099	4,1	7,1
I alt			5,3	8,4

Kilde: Det dyrkede areal fra 1990 er fra FAO, Production Yearbook, 1991. Dette areal antages uændret i 2025. Befolkningstallene stammer fra IBRD, World Development Report 1992.

Jord er en helt central produktionsfaktor i forbindelse med produktion af jordbrugsprodukter. Mængden af jord som står til disposition pr. indbygger i i-landene er i dag tre gange større end i u-landene. Det fremgår af tabel 3, som også viser, at ifølge prognoser for år 2025, vil i-landenes borgere hver for sig have fem gange så meget jord til disposition, som borgerne i u-landene. Dette

forhold kan tale for, at i-landene i øget udstrækning vil komme til at eksportere fødevarer til u-landene.

4. Faktorer der bestemmer den fremtidige fødevareefterspørgsel.

Den øgning, der vil komme i fødevareefterspørgslen i fremtiden vil afhænge af en række faktorer, som er:

- Befolkningstilvæksten
- Væksten i BNP pr. indbygger
- Udviklingen i indkomstfordelingen
- Ændringer i kostvaner fra vegetabilske til animalske produkter
- Ændringer i urbaniseringsgraden

Det er klart, at fødevaresituationen varierer stærkt fra land til land. Fødevareefterspørgslen afhænger af befolkningens størrelse, den gennemsnitlige indkomst pr. indbygger samt indkomstfordelingen. Fødevareefterspørgslens sammensætning er også vigtig. Der sker en ændring i kostens sammensætning, når man sammenligner fattigere og rigere samfund. I de fattigste samfund udgør de vegetabilske kalorier 90 procent eller mere af det samlede kalorieindtag, hvorimod de vegetabilske kalorier kun udgør 60 - 65 procent af det samlede kalorieindtag i de rigeste samfund.

For at producere 1 animalsk kalorie skal man i gennemsnit bruge ca. 5 - 6 vegetabilske kalorier i form af dyrefoder. Det betyder naturligvis, at den samlede efterspørgsel efter eksempelvis korn alt andet lige er meget større i de samfund, som i stor udstrækning efterspørger animalske produkter.

Fødevareefterspørgslens sammensætning er også meget afhængig af urbaniseringsgraden. I landdistrikter eksempelvis i Afrika efterspørger man især de lokale afgrøder så som sorghum, millet og rodfrugter, eksempelvis cassava. I bysamfund efterspørger man i stedet hvede og ris. Hvis den lokale produktion ikke kan tilpasses eller ikke bliver tilpasset de ændrede efterspørgselsforhold, som følger med øget urbanisering, kan det bliver nødvendigt at importere hvede og ris udefra. Det betyder, at det internationale handelsmønster kan blive påvirket af befolkningens fordeling imellem by og land.

Hvis den befolkningsvækst, som fremgår af tabel 2, og som er beregnet til 1,5 procent på

årsbasis i perioden 1990-95 fortsætter, vil jordens befolkning om 30 år være knap 60 procent større. Næsten hele denne stigning vil falde i de lavindkomstlande og mellemindkomstlande, som vi betegner som u-lande. Om væksten i u-landenes befolkning bliver større eller mindre afhænger af den hurtighed, hvormed fertiliteten falder. Selv om fertiliteten falder, kan befolkningsvæksten godt øges. Det hænger sammen med den aldersmæssige sammensætning af u-landenes befolkninger. Antallet af børn er meget stort, og det kan betyde, at befolkningsvæksten ikke behøver at blive mindre end i dag. På den ene side falder fertiliteten, men hvis der er så mange flere kvinder, der rykker op i den fødedygtige alder, er det den relative styrke af disse to modsatrettede virkninger, der kommer til at bestemme vækstraten i befolkningen. Hertil kommer, at en forlængelse af den gennemsnitlige levealder, alt andet lige vil øge befolkningsvæksten.

Den økonomiske vækst i u-landene er også meget afgørende. Bliver væksten stor og kommer den især de mindrebemidlede til gode, vil fertiliteten sandsynligvis falde mere, men på den anden side vil øgede indkomster betyde en øget fødevareefterspørgsel, fordi der allerede i dag eksisterer et betydeligt fødevareproblem. I dag lider ca. en femtedel d.v.s. ca. 800 mio. personer af kronisk underernæring. Hertil kommer, at indkomstelasticiteter for fødevarer er langt større i u-landene end i i-landene, hvor den nærmer sig nul. Jo fattigere samfundet er, jo større er indkomstelasticiteterne. Hertil kommer, at med stigende levestandard vil befolkningerne relativt set omlægge deres kost bort fra vegetabilske produkter og over til animalske produkter, hvilket vil betyde en kraftig efterspørgsel efter korn til foder.

5. Mulighederne for øget produktion.

Det spørgsmål, som så rejser sig, er, om den samlede produktion kan følge med, uden at realpriserne på fødevarer stiger. Produktionen i det enkelte land afhænger af det dyrkbare areals størrelse, effektiviteten i udnyttelsen af det dyrkbare areal samt afgrødeudbyttet pr. ha. Det dyrkbare areal kan udnyttes mere eller mindre effektivt, hvilket afhænger af afgrødevalg. Det afhænger desuden af den sæsonmæssige udnyttelse, d.v.s. antallet af afgrøder pr. år.

Mulighederne for at øge produktionen afhænger af mulighederne for at udvide det dyrkbare land, mulighederne for bedre afgrødevalg samt flere afgrøder pr. år og mulighederne for at øge udbyttet pr. høst. Mulighederne for at øge produktionen af fødevarer skal ses i relation til de miljømæssige problemer. Der er ingen tvivl om, at fattigdommen, som er koncentreret i landdistrikterne, i sig selv betyder, at der sker miljøødelæggelser, som kunne undgås, hvis levestandarden blev højnet.

Bedre dyrkningsmetoder, som vil øge produktiviteten i produktion, vil derfor på en gang kunne øge levestandarden og mindske miljøødelæggelser i form af skovfældning og overgræsning.

På den anden side er det også klart, at produktionen kan blive så intensiv, at den øgede produktivitet skaber nye miljøproblemer. Kunstvanding kan dræne vandreservoirer, og der kan opstå forsaltningsproblemer. Hertil kommer at intensiv brug af gødning og pesticider skaber forureningsproblemer. I løbet af de sidste 30 år er kornproduktionen blevet fordoblet, og i løbet af de næste 30 år, skal der yderligere ske noget, der svarer til en fordobling for at klare det øgede behov. Det spørgsmål, som rejser sig er, om det er muligt uden stigende realpriser.

Mængden af dyrkbar jord kan ikke med fordel øges ved det nuværende prisniveau. Den effektivitet, hvormed den dyrkbare jord udnyttes f.eks. ved øget anvendelse af kunstvanding, har også sine grænser, som er afhængig af mængden af vandressourcer og forsaltningsproblemer, som kunstvanding indebærer. Man har udviklet kornsorter med store udbytter, de såkaldte high yielding varieties, som er baggrunden for, at der er sket en meget betydelig stigning i kornproduktionen pr. ha i mange u-lande. Denne grønne revolution har givet så store udbyttestigninger, at man med rette stiller spørgsmålet om, hvor meget mere produktiviteten kan øges. Det karakteristiske ved high yielding varieties er, at de kræver vand og gødning, hvortil der er knyttet miljøproblemer.

6. De centrale spørgsmål vedrørende fødevareforsyningen.

Når man skal foretage en total vurdering af den fremtidige fødevaresituation, skal man sammenfattende se på følgende spørgsmål:

1. Hvor stærkt bliver det fremtidige efterspørgselspres?
2. Hvor meget kan kornproduktionen øges gennem øget arealanvendelse?
3. Hvor meget kan kornproduktionen øges gennem øget kunstvanding?
4. Hvor meget kan kornudbytterne øges gennem biologiske landvindinger i form af bedre kornsorter?
5. Miljøproblemernes betydning for den fremtidige jordbrugsproduktion.

Med hensyn til det første spørgsmål om det fremtidige efterspørgselspres for fødevarer er jordbrugsøkonomer enige om, at presset bliver betydeligt. Efterspørgselspresset er bestemt af befolkningsvæksten, af indkomstudviklingen i u-landene, samt af de ændringer, der vil ske i fødevareef-

terspørgslens sammensætning.

Selv om der er enighed om, at der bliver tale om et betydeligt efterspørgselspres, er der varierende opfattelser af, hvor stærkt det bliver. Det hænger sammen med forskellige vurderinger af, hvor stor befolkningsvæksten bliver, hvor meget indkomsterne stiger i u-landene, samt styrken i ændringerne i fødevareefterspørgslens sammensætning.

De fire andre spørgsmål vedrører produktionssiden. Jordbrugsøkonomer er enige om, at de stillede spørgsmål omfatter de centrale elementer, der indgår i den samlede vurdering. I modsætning til efterspørgslen er jordbrugsøkonomerne imidlertid meget uenige om, hvor store muligheder, der er for at øge produktionen af fødevarer ved givne realpriser på jordbrugsprodukter.

7. Forskellige syn på den fremtidige fødevareforsyning.

De synspunkter, der fremføres kan deles op i tre kategorier:

1. Den optimistiske opfattelse.
2. Den pessimistiske opfattelse.
3. Opgaven er svær, men den skal løses.

Den optimistiske opfattelse har som udgangspunkt, at der ikke er noget problem. Den teknologiske udvikling vil sørge for et tilstrækkeligt fødevareudbud. Man henviser til, at man i i-landene efter anden verdenskrig har været i stand til at øge produktiviteten meget betydeligt. Indtil nu har vi ikke haft et internationalt fødevareproblem i den forstand, at man ikke globalt er i stand til at producere tilstrækkelige mængder af fødevarer. Man kan her tale om en omvendt malthusiansk tankegang. Denne skole, som groft sagt ikke kan se de store problemer, fordi de teknologiske fremskridt af sig selv løser dem, er på retræten.

Til gengæld er den skole, som ser pessimistisk på fremtidsmulighederne, vokset i styrke. En fremtrædende eksponent for denne opfattelse er Lester Brown fra Worldwatch Institut, Washington D.C. i deres rapport om verdens tilstand fra 1995 tegner instituttet et dystert fremtidsbillede af den fremtidige fødevaresituation. Man hæfter sig ved, at mængden af ny dyrkbar jord er begrænset samtidig med, at industrialisering og urbanisering reducerer det nuværende dyrkbare areal. Mulighederne for øget kunstvanding er meget begrænsede, idet man allerede i dag mange steder har mangel på vand. Man hæfter sig ved, at produktiviteten allerede i dag er høj også i mange u-lande. Hertil

kommer miljøproblemer med hensyn til jorderosion, forsaltning -, forsumpning samt forurening.

Den tredje skole indtager et mere modificeret standpunkt, idet man erkender, at selv om problemerne er store, så skal de løses. Man kan inden for denne skole skelne imellem to varianter.

Den ene variant mener, at der fortsat er gode muligheder for, at øget produktion i u-landene kan tilfredsstille den øgede efterspørgsel. Den anden variant lægger vægt på, at den stærkt stigende fødevareefterspørgsel i u-landene ikke alene kan tilgodeses ved øget produktion i u-landene alene, men kræver leverancer fra i-landene.

Man er enige om, at man står over for en vanskelig opgave, som kræver initiativer her og nu. Der er fire områder, man tillægger stor vægt nemlig:

- Befolkningsprogrammer
- Øget jordbrugsforskning
- Adgang til moderne inputs og teknologi
- Økonomisk politik og jordbrugspolitik

Befolkningsprogrammer, som reducerer fødselstallet, er vigtigt for at begrænse størrelsen af den ligevægtsbefolkning, man vil få på kloden. Når fertiliteten er på 2,1, d.v.s. når antal fødte pr. kvinde i den fødedygtige alder er på dette niveau, har man nået en tilstand, hvor jordens befolkning er stationær. Jo før man når ned på dette niveau, jo mindre bliver den samlede befolkning.

Man lægger vægt på, at der hurtigt sker en øget indsats med hensyn til jordbrugsforskning, som har relevans for u-landene. Også der spiller tidsfaktoren en central rolle. Sagen er nemlig den, at der typisk går mindst 20 år fra det tidspunkt, hvor en forskning igangsættes og til det tidspunkt, hvor de opnåede resultater kan nyttiggøres i praksis. Der er et stort behov for at udvikle nye high yielding varieties. Det er nemlig forskellige typer, der skal udvikles for de forskellige regioner og lande. Kornsorterne skal nemlig være tilpasset de klimatiske og jordbundsmæssige forhold på stedet. Det som er problemet i dag er, at der ikke i forskningssystemet ligger resultater, som kan nyttiggøres i den allernærmeste fremtid. En undtagelse er Filippinerne, hvor man er i færd med at udvikle en ny rissort, som forventes at kunne øge risudbytterne med 20-25 procent.

Det er centralt, at bønderne i u-landene både får viden om og adgang til moderne input og teknologi. Dette kræver en øget rådgivningsindsats, og det kræver etablering af velfungerende markeder, der sikrer, at gødning, redskaber og maskiner kan erhverves på det rigtige tidspunkt. Bøn-

derne skal desuden kunne opnå kredit, som giver dem mulighed for at købe inputs.

Der er ligeledes behov for rådgivning med hensyn til den økonomiske politik og jordbrugspolitik. Den traditionelle filosofi har længe været den, at jordbrugssektoren ikke behøvede at få tilført ressourcer. Det var en sektor med skjult arbejdsløshed, hvor man kunne trække ressourcer ud for at fremme industrialiseringen, uden at man forventede, at det ville få indflydelse på produktionens størrelse. Det er først i de sidste 10 - 15 år, at det i praksis er gået op for landene, at man først skal have gang i produktivitetsudviklingen i jordbruget, hvis man skal kunne trække ressourcer ud af jordbruget, uden at det går ud over produktionsomfanget. På grund af en manglende erkendelse heraf er u-lande, som førhen var nettoeksportører af jordbrugsprodukter blevet nettoimportører.

Hvis man vil bekæmpe fattigdommen - som er mest udbredt i landdistrikterne - er det også vigtigt at satse på jordbruget. En sådan satsning vil også reducere vandringen fra land til by. Disse vandringer har medført, at man har fået storbyer, som eksempelvis Mexico City og Jakarta, med alle de problemer, som det medfører. En økonomisk politik og en jordbrugspolitik, som ikke diskriminerer over for jordbrugssektoren er derfor vigtig.

8. Udviklingen i ernæringssituationen.

Af tabel 1 fremgår det, at det gennemsnitlige antal kilokalorier pr. indbygger har været stigende globalt set. Det antal kalorier, som man i dag producerer er mere end tilstrækkeligt til at brødføde hele jordens befolkning.

Ikke desto mindre har man i dag et meget stort problem vedrørende kronisk underernæring. Det fremgår af tabel 4, som viser, at antallet af kronisk underernærede er faldet fra ca. 920 mio. til 840 mio. Den samlede befolkning er steget fra 2.6 mia. i 1969-71 til 4,1 mia. i 1990-92. Det betyder, at den andel af befolkningen, som er underernæret, er faldet fra 35 procent til 20 procent, men det absolutte tal er næsten uændret.

Tabel 4: Antallet af underernærede i mio.

	1969-71	1979-81	1990-97
Sub-Saharan Afrika	103	148	215
Nærøsten og Nordafrika	48	27	37
Øst og Sydøstasien	476	379	269

Sydasien	238	303	255
Latinamerika	53	48	64
Alle u-lande	918	906	841

Kilde: FAO, The Sixth World Food Survey, Rome 1996.

Som det fremgår af tabel 4, er der betydelige forskelle fra region til region. Der er sket over en fordobling af antallet af underernærede i Sub-Saharan Afrika. Der er sket en svag stigning i Syd-asien og i Latinamerika. Specielt i Øst- og Sydøstasien er der sket et markant fald i antallet af under-ernærede.

Tabel 4 viser, at målsætningen om fødevaresikkerhed desværre fortsat er et stort uløst problem. Fødevaresikkerhed defineres som muligheden for, at ethvert menneske til enhver tid kan erhverve den nødvendige mængde fødevarer for at kunne føre et aktivt og sundt liv. Det kræver ikke alene, at der er den nødvendige mængde fødevarer på markedet. Det kræver også, at menneskene har økonomisk mulighed for at erhverve den nødvendige mængde fødevarer.

Fødevaresikkerhed kan opnås enten ved, at man selv producerer den nødvendige mængde fødevarer, eller ved at man handler sig til en nødvendige mængde. Fødevaresikkerhed omfatter alle mennesker, og man kan tale om fødevaresikkerhed på forskellige niveauer.

På det nationale plan er spørgsmålet, om landet som helhed enten har en tilstrækkelig egenproduktion af fødevarer eller muligheder for at købe fødevarer internationalt til rimelige priser. Har landet tilstrækkelig udenlandsk valuta? På det regionale plan inden for landets grænser er spørgsmålet, om man har et tilstrækkeligt udbygget distributionssystem - herunder transportfaciliteter - der muliggør, at en effektiv produktion og distribution kan finde sted. Kan den indenlandske pro-duktion uden for store omkostninger flyttes fra overskuds- til underskudsområder? Kan importerede fødevarer nå frem til de regioner, hvor der er behov for dem? Fødevaresikkerhed er også knyttet til den enkelte husholdning. Har den enkelte husholdning mulighed for enten at producere den nødven-dige mængde fødevarer selv eller mulighed for at erhverve den nødvendige købekraft, der kan sikre indkøb af en tilstrækkelig mængde fødevarer? Endelig er der spørgsmålet om fødevaremængdens fordeling mellem husstandens medlemmer. Er det sådan, at de svagere grupper kvinder og børn får en tilstrækkelig mængde fødevarer? Her er vi inde på en række sociologiske forhold.

Der er en lang række faktorer, der hver for sig kan betyde, at man ikke har fødevaresik-kerhed. Manglende fødevaresikkerhed har ikke noget at gøre med, at der totalt set er mangel på

fødevarer. Helt overordnet kan man sige, at det er mangel på realindkomst d.v.s. fattigdom, som er kilden til problemerne. Det viser sig ved, at jo højere det gennemsnitlige indkomstniveau er, jo mindre er problemet vedrørende fødevaresikkerhed. Det udelukker dog ikke, at der selv i rigere samfund kan være grupper, som har problemer med at erhverve den nødvendige mængde fødevarer.

9. Hvordan opnår man fødevaresikkerhed?

Fødevaresikkerhed er i sig selv et komplekst problem. At skabe fødevaresikkerhed er ikke mindre kompliceret. Fødevaresikkerhed er først realiseret den dag, hvor fattigdomsproblemet er løst, og fattigdomsproblemet er først løst den dag, hvor alle de basale menneskelige behov er tilgodeset.

Økonomisk udvikling, som tilgodeser de fattige lande og de fattige befolkningsgrupper, er det centrale overordnede mål man må sætte sig. Her spiller landdistrikterne en hel central rolle, fordi størstedelen af fattigdommen findes i landdistrikterne. Af tabel 5 fremgår det, at langt størstedelen af de fattigste i u-landene findes i landdistrikterne.

Tabel 5: Fordelingen af de fattigste på områder. Mio. personer. [1)]

	Landdistrikter med:		Byområder
	Lavt potentiale	Højt potentiale	
Asien	265	198	83
Sub-Saharan Afrika	71	69	16
Latinamerika	35	12	31
U-lande i alt	370	277	131

[1)] De fattigste er defineret som de 20 procent fattigste af den befolkning, som findes i u-landene

_____

Kilde: H. J. Leonard, AOverview-Environment and the Poor: Development Strategies for a Common Agenda@ i H.J. Leonard (ed), Environment and the Poor: Development for a Common Agenda@, Oxford, 1989

Landdistrikterne er delt op i to kategorier. Den ene kategori er de landområder, hvor de potentielle muligheder for at øge landbrugsproduktionen er dårlige. Den anden kategori er de områder, hvor mulighederne er gode. Der tegner sig her et dystert billede, idet over halvdelen af de fattigste findes i de landdistrikter, hvor man har små udviklingsmuligheder.

Skal fattigdommen reduceres, er det således en indsats i landdistrikterne, der først og fremmest kommer på tale. Der skal desuden være tale om en indsats, der ikke blot er koncentreret

om de landdistrikter, der har et højt potentiale, men der er også tale om at forbedre vilkårene i de områder, der er mindre gunstigt stillede.

Referencer

Brown, Lester et al., State of the World, Worldwatch Institute, Washington D.C. 1995.

Cochrane, W.W., Farm Prices, Myth and Reality, Minneapolis 1958.

FAO, Production Yearbook, diverse numre.

FAO, The Sixth World Food Survey, Rome 1996.

IBRD, World Development Report 1997, Washington D.C., 1997 samt andre årgange.

Keynes, J.M., The Economic Consequences of Peace, London 1919.

Kjeldsen-Kragh, Søren, ALandbrugspolitik og U-landene@ i Mikael Bjerrum (red.), Landbruget og U-landene, København 1994.

Kjeldsen-Kragh, Søren, AProspects for the World Food Situation@, i Lauge Stetting, Knud Erik Svendsen, Ebbe Yndgaard (ed.), Global Change and Transformation, Copenhagen 1993.

Leonard, H.J., Environment and the Poor: Development for a Common Agenda, Oxford, 1989.

Malthus, T., An Essay on the Principle of Population, først udkommet 1798, senere udkommet Cambridge, 1992.

Ricardo, D., Principles of Political Economy and Taxation, først udkommet 1817, senere udkommet London 1960.

Singer, H.W., AThe Distribution of Gains Between Investing and Borrowing Countries@, American Economic Review, Papers and Proceedings, 1950.

U.N., ECLA., The Economic Development of Latin America and its Principal Problems, New York 1950 (skrevet af R. Prebisch